

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לקבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com

כל הזכויות שמורות ©

מס' גליון שצו

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"

מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד פרשת ראה תש"פ

פרשת נביא שקר פיסקא כה - כט

צוה ה' אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך:

פסקאות: כה - כט

[כה]

יג, ב) פי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת:

מה בא הכתוב ללמד מהתיבה "בקרוב"

יג, ב) בקרבך נביא וכו'. בספרי (דברים, ראה פיסקא פג) בקרבך לרבות האשה. פירוש¹ שאף אשה תוכל להיות נביאה, דדוקא אם

באומר לך לך עבוד עבודת גילולים, כך פירוש הספרי דמרבא אשה נביאה, דאשה שאומרת לך עבוד עבודת גילולים אל תשמע בקולה, אבל אם אומרת לך לעבור על מצות ה' בהוראת שעה, שמע בקולה. ומיזשב דקדוק א'. והא דמרבא מקרבך אשה, הוא בגזרה שוה בקרבך מעובדי עבודת גילולים דכתיב בפרשת שופטים (דברים יז, ב), וכתוב שם אשה "כי ימצא בקרבך באחד שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך איש או אשה אשר יעשה את הרע בעיני ה' אלהיך לעבר פרייתו", ומיזשב דקדוק ב'. והא דלא מרבא מקרבך גר ועבד משוחרר, כיון דכתיב להלן (יח, טו) "נביא מקרבך מאתך כמני יקום לך ה' אלהיך אליו תשמעו", ומהפסוק אליו תשמעו ילפינן (בספרי שם), שאם אומר לך לעבור על מצוה לצורך שעה שמע בקולו, ואחיד ממעט גר ועבד משוחרר, אם כן מפורש בכתוב שגר ועבד משוחרר אינם נביאים, לפיכך מרבא מקרבך כאן אשה בגזרה שוה, ומיזשב דקדוק ג'.

והטעם שבפרשת עיר הנדחת דרשו בספרי (ראה פסקא צג) לגירסת הגר"א מהפסוק (דברים יג, טו) "נעשיתה התועבה הזאת בקרבך", לרבות גרים ועבדים משוחררים, ולא מרבו נשים, יש לתרץ בב' דרכים: א. דאין לרבות

פרשת נביא שקר

דברים יג, ב-ו) פי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת: (ג) ונבא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדום: (ד) לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את ה' אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם: (ה) אחרי ה' אלהיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ונקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקו: (ו) והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת פי דבר סרה על ה' אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפך מביית עבדים להדיחך מן הדרך אשר

¹ [כה] על הפסוק יג, ב) "פי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת", יש לדקדק, מה בא הכתוב ללמד דכתיב "בקרוב", ודרשו בספרי (ראה פיסקא פג) וז"ל "בקרוב, לרבות את האשה" ע"כ. ודברי הספרי צריכים ביאור: א. פשיטא דלאיש נביא יש יותר לשמוע מלאשה נביאה, ומאי קא משמע לן קרא דאשה נביאה שאמרה לעבוד עבודת גילולים לא תשמע בקולה. ב. מניין לרבות מקרבך אשה, והרי בקרבך משמע אנשים ולא נשים. ג. מדוע לא דרשו בקרבך לרבות גרים ועבדים משוחררים, כדלהלן בפרשת עיר הנדחת (ראה יג, טו) על הפסוק "נעשיתה התועבה הזאת בקרבך" דדרשו בספרי (פסקא צג) לפי גירסת הגר"א לרבות גרים ועבדים משוחררים. ד. עוד קשה מדוע להלן דרשו לרבות גר ועבד משוחרר, ולא דרשו לרבות אשה כמו שדרשו כאן.

ומבאר המשך חכמה, דכונת הספרי לרבות, שאשה נביאה יש לה דין נביא, ואם תצוה לעבור על אחת ממצוות ה' בהוראה שעה שומעים לה, כשם שמצוה לשמוע לנביא בהוראת שעה לעבור על מצוות ה' כאלוהיה בהר הכרמל (יבמות ז, ב), ועל זה בא לרבות אשה, דהוה אמינא דדוקא איש שמע בקולו ולא אשה. ואף על פי דדריש הספרי על פרשה זו שמדובר

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

בהדיא (יג, יד) אנשים למעט נשים (ספרי, שם). אבל קשה, הא צריך שיהיה מאותו שבט כדאיתא בסנהדרין (קיא, ב), ולא ידעתי איך לפרש, זולת שנאמר דאם הם נדוחים גם הם נידונים בסייף, וזה מגזירה שוה דכתיב לקמן פרשת תבא (כו, יא) ושמחת בכל הטוב כו' והגר אשר בקרבך יעויין שם, ויליף בקרבך גזירה שוה, וכן דרכו כמו שפרשתי בכמה מקומות. ועויין בספרי אור שמח הלכות עבודת גילולים (ד, ב ד"ה ועד שידחו) מה שכתבתי בזה. וגם לפי גירסת אמת נכון, פירוש, שהגרים ועבדים עלולים לחזור לסורם לחטוא בעבודת גילולים, וזה נכון הדבר.²

נפלאה, הא דהסתפקו בירושלמי (סנהדרין י, ו) אם גרים מצטרפין לעשות רוב העיר לעיר הנדחת, ומכלל הדברים שם עולה, דדבר פשוט הוא, דגר ותושב בכלל עיר הנדחת להיות נידון בסייף. [ושאר דברי האור שמח אינם ענין לכאן, למבין].

והנה, כל דברי המשך חכמה בביאור הספרי, (שם) הוא לגירסת הגר"א, דגרים "נעשתה התועבה הזאת בקרבך, לרבות גרים ועבדים משוחררים". אבל הגירסא האחרת היא "והנה אמת נכון, לרבות גרים ועבדים משוחררים", [דהגר"א דורש מסיפא דקרא (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בקרבך", והגירסא האחרת דורש מרישא דקרא]. והשתא, בשלמא לפי גירסת הגר"א, שפיר ילפינן בגזרה שוה מקרבך שבפרשת תבוא, לרבות גרים ועבדים משוחררים, אבל לפי הגירסא האחרת איך מרבה גרים ועבדים משוחררים מאמת נכון הדבר. אבל לאור המבואר לעיל, דכונת הספרי על המודחין ולא על המדיחין, יתיישב היטב, דגרים ועבדים משוחררים עלולים לחזור לסורם לחטוא בעבודת גילולים, כמבואר בקידושין (יז, ב), וזה הפירוש נכון הדבר שחזרו לסורם. ומיושב הכל בס"ד.

² תמצית דבריו: מהתיבה בקרבך, ילפינן לרבות אשה. ואין לפרש דבא לרבות שאל תשמע בקולה לעבוד עבודת גילולים, דזה פשיטא, דאפילו לאיש נביא אל תשמע, אלא בא ללמד להפך, דאפילו אשה נביאה, אם מצוה לעבור על מצות ה' לצורך שעה, שמע בקולה, כאליהו בהר הכרמל. ועוד מבאר הרבה ענינים כמבואר בדבריו.

מדברת לעבוד עבודת גילולים לא תשמע אליה, הא לעבור לפי שעה בשאר מצות תשמע אליה, כן הוא פירוש הספרי, ויליף בקרבך גזירה שוה מהך דכתיב בשופטים יז, ב כי ימצא בקרבך כו' איש או אשה כו' וילך ויעבד כו', כן הכא בקרבך מרבה אשה, אבל גר ועבד לא מצי לרבות, דכתיב (יח, טו) נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה', ומאחריך ממעט גר ועבד. ולקמן בפסקא צג דריש (דברים יג, טו) נעשתה התועבה כו' בקרבך, לרבות גרים ועבדים משוחררים [לפי גירסת הגר"א], שאם הדיחו גם כן נעשית עיר הנדחת, דלרבות נשים לא מצי דריש, דהא כתיב

שנשים שהדיחו יעשו עיר הנדחת, דכתיב בפרשת עיר הנדחת (דברים יג, יד) "יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישיבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם", ודרשו שם בספרי (ראה פסקא צג) וד"ל "יצאו אנשים, ולא נשים" ע"כ, לפיכך מרבה מקרבך גרים ועבדים משוחררים. ומיושב דקדוק ד'.

עוד יש לתרץ דקדוק ד', דהנה יש להקשות על הספרי דדריש בפרשת עיר הנדחת לרבות גרים ועבדים משוחררים, הא תנן בסנהדרין (קיא, ב) בדין עיר הנדחת "ואינן נהגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר, ומאותו השבט" וגרים ועבדים משוחררים אינם בני אותו השבט לעולם, ועל כורחך צריך לומר, דהא דמרבה בספרי גרים ועבדים משוחררים, אין הכוונה שהם הדיחו, אלא שאם אינו ענין למדיחין, תנאו ענין לנידוחין, ובא ללמד שגרים ועבדים משוחררין בכלל עיר הנדחת, ודינם רק בסייף ולא כיחידים שעבדו עבודת גילולים שדינם בסקילה (סנהדרין, שם). [דהוה אמינא כיון שאין להם חלק בארץ ישראל אינם בכלל הא דכתיב דברים יג, יג (יג) פי תשמע באחת עריך אשר ה' אלהיך נתן לך לשבת שם לאמר].

והא דמרבה מקרבך גרים ועבדים משוחררים, אף על פי שאינו בכלל משמעות הלשון "מקרבך", היינו בגזרה שוה, דכתיב בפרשת תבוא (דברים כו, יא) "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלהיך ולביתך אתה ויהלוי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ". וכיון דזה הוא פירוש הספרי, לא קשה מידי מדוע אינו מרבה נשים לענין נידוחין, כיון דנשים הם בכלל תושבי העיר, ופשיטא שהן נידוחין, לכן מרבה בקרבך לרבות גרים ועבדים משוחררין, ומיושב דקדוק ד', בדרך ב'.

ואל תתמה על זה, שהספרי דורש בקרבך על הנידוחין, והקרא הוא על המדיחין, כי כך דרכו של הספרי, כמו שפירש המשך חכמה בכמה מקומות. ובאור שמח הלכות עבודת גילולים (ד, ב ד"ה ועד שידחו) מבאר באריכות

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

פִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לְדַעַת הַיְשָׁכֶם אֲהַבִּים אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם
בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם :

מה בא הכתוב ללמד דכתוב "החלום ההוא"

(יג, ד) ספרי³ פסקא פד, או אל חולם החלום ההוא, ולא חשוד

ולפי זה יש להקשות, מדוע הש"ס בחולין (י, ב), דבעי מנלן שמעמידין דבר על חזקתו, לא מביא ראיה מכאן. ועוד, דכאן יש ראיה שמעמידין דבר על חזקתו אפילו שיש רעותא לחזקתו, דהרי נעשה נביא שקר, ואף על פי כן אנו מעמידין אותו על חזקת כשרות עד שנעשה נביא שקר. ובתוספתא (תרומות י, ח. יבמות ט, ב. גיטין ב, יב) תניא: "לא יצא הרוצח מחוץ לגבול עיר מקלטו, בחזקת שכהן גדול קיים" ע"כ. פירוש, דרוצח שרצח בשגגה, שגולה לעיר מקלט עד שימות הכהן הגדול (במדבר לה, כה), אם אינו יודע אם מת הכהן גדול, אמרו בתוספתא דלא יצא מעיר מקלט, דיש לכהן חזקת חי, שמע מינא דאזלינן בתר חזקה.

[אבל צריך עיון בדברי המשך חכמה, דלא ילפינן לה בתוספתא מקרא, אלא כיון דיש דין חזקה, לכן אמרו שלא יצא, דיש לכהן חזקת חי, אבל איך נלמד מכאן דיש דין חזקה, ומה ענין זה למקור ההלכה דיש חזקה, וצ"ע. ולולי דמיסתפינא אמינא מלתא חדתא, דהתוספתא לומד דין זה מיתור הלשון, דכתיב ב' פעמים "מות הכהן הגדול", דכתיב (במדבר לה, כח) "פִּי כְעִיר מְקַלְטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ" ללמד, דצריך לדעת בודאות שמת הכהן הגדול, ואם לא, מעמידים אותו על חזקת חי, וזה המקור מהתורה להעמיד על חזקה, אבל לא מצאתי דרש זה, וצ"ע. ואולי כונת המשך חכמה לבאר דין חזקה שאמרו בתוספתא, ולא התכוון שמשם נלמד דין חזקה. וצ"ע].

ודבר זה צריך עיון, מדוע תניא בתוספתא שאינו יוצא מספק כי מעמידין את הכהן בחזקת חי, והרי יש לומר שאפילו שאין מעמידין את הכהן בחזקת חי, גם כן אסור לצאת מספק, דהיינו, דאינו רשאי לצאת, ויש לו להחמיר על עצמו, ומדוע אמרו בתוספתא דמדין חזקה אינו יוצא. וצריך לומר דכונת התוספתא אינה על ההיתר של הרוצח לצאת, דזה אסור מספק גם בלי חזקה, אבל הוא על היתר גואל הדם להרוג את הרוצח שיצא מעיר מקלטו, שהותר דמו של רוצח מחוץ לעיר מקלט (במדבר לה, כז. מכות יא, ב) וזה לא היה מותר בלא חזקה גמורה, דאיך נתיר דמו של רוצח מספק, אלא על כורחך דיש חזקה שהכהן הגדול חי.

ומכל מקום גם חזקה זו היא בלא רעותא, אבל כאן, הוא אפילו שיש רעותא שנעשה נביא שקר מעמידין אותו על חזקתו דכשר הוא עד שנעשה נביא

[כו]

(יג, ד) לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא

³ [כו] תוכן דבריו, על הפסוק דברים יג, ד (ד) "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא פי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את ה' אלהיכם את ה' אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם", יש לדקדק, מה בא הכתוב ללמד שכתב "החלום ההוא". ומפרש הספרי (ראה, פסקא פד) וז"ל [על פי גירסת הגר"א] "אל חולם החלום ההוא. ולא חשוד למפרע." ע"כ. ודברי הספרי צריכים ביאור, למאי נפקא מינא דאינו חשוד למפרע, ומה מחדש הפסוק בזה.

ומבאר הגר"א באדרת אליהו (כאן) וז"ל "ההוא, פרט למפרע. מה שאמר לך קודם הדחה, שמוחזק היה בכשרות, תשמע הדבר ההוא, אפילו לאחר הדחה" ע"ל. פירוש שהנבואות שנבא קודם שאמא לעבוד עבודת גילולים תשמע אליו, שאינו חשוד למפרע.

והנה דבר ברור שאין אדם נאמן שהוא נביא, עד שיעשה אות או מופת, ויראה שהוא נביא, כמבאר ברמב"ם (יסודי התורה י, א-ג), ולפי זה על כורחך הא דכתיב "ההוא", ללמד, שמה שניבא לפני כן שומעים לו, איירי בנביא שמוחזק לן שהוא נביא אמת לפני כן, אלא שעכשיו התברר שהוא נביא שקר כי ציוה לעבוד עבודת גילולים. ובאמת הוא מפורש כאן בספרי אליבא דרבי עקיבא, דמה שעשה אות ומופת היה אז נביא אמת ונעשה נביא שקר, דז"ל הספרי דברים (שם) "ובא האות והמופת, אמר רבי יוסי הגלילי ראה עד היכן הגיע הכתוב, סוף עובדי עבודת גילולים ינתן להם ממשלה אפילו על חמה ולבנה כוכבים ומזלות, אל תשמע להם, מפני מה כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים, אמר רבי עקיבא חס ושלום שמעמיד המקום חמה ולבנה כוכבים ומזלות לעובדי עבודת גילולים, הא אינו מדבר אלא במי שהיו נביאי אמת מתחילה, וחזרו להיות נביאי שקר כחנניה בן עזור (ירמיהו פרק כח) ע"כ.

והשתא יש לבאר, מדוע באמת נאמן במה שאמר לפני כן, והרי עכשיו התברר שהוא נביא שקר, ואין ידוע ממת התקלקל, אם כן מדוע נשמע לו על העבר, אולי כבר לפני כן התקלקל, לאחר שעשה אות ומופת, ועל כורחך דאזלינן בתר חזקה, שכיון שהיתה לו חזקת כשרות, הוא עומד בחזקתו עד שמתברר שהוא נביא שקר, וכל הנבואות עד אז בחזקת שהוא נביא אמת ושומעים לו, וזה בא הכתוב ללמד, דמעמידין אותו על חזקתו.

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

שקר.

וביותר קשה, דכפי הנראה, דילפינן מקרא להעמיד הנביא בחזקתו, היינו אפילו לשמוע בקולו על מה לפני כן, אפילו אם ציוה לעבור על אחת ממצוות ה' בהוראת שעה, דקיימא לן (יבמות ז, ב) דמצוה לשמוע בקול נביא אפילו ציוה לעבור על אחת ממצוות ה', מצוה לשמוע בקולו בהוראת שעה, והשתא הוא תרתי רעותא, א' דעכשיו יש לו רעותא, ואף על פי כן מעמידין אותו על חזקת כשרות עד שנודע שהתקלקל, ב' שיש להעמיד הדבר האסור על פי תורה על חזקת איסור, עד שיוודע לנו שהותר, ואף על פי כן גדולה כח החזקה, דמותר לעשות איסור זה על פי מצות הנביא שהתיר חזקתו, אם כן יש ללמוד מכאן דין חזקה יותר מכל מקום, ותימה מדוע חז"ל לא הביאו מקור זה לדין חזקה מן התורה.

ובטורי אבן מגילה (כד, ב ד"ה אף בלבנים) הקשה, מדוע אם ראינו חשש מינות בשליח ציבור שעשה בתפלה, אינו פסול להתפלל אלא לאותה תפלה, ושוחט שעשה מעשה שיש בו חשש מינות, פסול לשחיטה לעולם עד שיבדקו אחריו שכשר הוא. ומתריץ, דבשליח ציבור, יש לשליח ציבור נגד החשש מינות, חזקת כשרות, לכן לא נפסל רק לאותה תפלה שראינו בו חשש מינות, אבל בשוחט יש לבהמה חזקת איסור נגד חזקת כשרות של השוחט, לכן פסולה שחיטתו לעולם. ולאור המבואר כאן מוכח מהספרי שגדולה חזקה אפילו כנגד חזקה אחרת, שהרי חזקת כשרות של הנביא הוא אפילו נגד חזקת איסור של המצוה. [ועוד יש לעיין לפי המבואר להלן, שלעולם חזקת אדם גדולה יותר].

והנה בחולין י, ב איתא מנין המקור שהולכין אחר חזקה, ומביא רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן מקור, ורב אחא בר יעקב דוחה את דבריו, ומסקנת הש"ס היא, דלרב אחא בר יעקב אין באמת ראייה מדברי רבי שמואל בר נחמני. אבל מכל מקום יש להקשות, דאם כן לרב אחא בר יעקב מנן למדו חז"ל דין חזקה, ולפי המבואר, יש לומר דבאמת רב אחא בר יעקב סובר דמדברי הספרי נביא שמצוה לשמוע בקולו אפילו שנעשה נביא שקר, הוא המקור לדין חזקה.

והנה המקור של רבי שמואל בר נחמני הוא מבית המנוגע, שאם הסגירו הכהן הוא טמא כל ימי הסגירו, ולא אמרינן דלמא חסר הנגע משיעור גריס מיד לאחר שראהו הכהן כשיצא מהבית, אלא שמע מינא דהולכין אחר חזקה. והקשו התוס' (שם, ד"ה ודילמא) דמנלן מכאן חזקה אפילו כשיש רעותא, ותירצו, דהכא נמי יש רעותא, שלאחר שבעת ימי הסגר חסר הנגע שיעורו, וטהרו הכהן מכאן והלאה, ואף על פי כן כל מי שנכנס לבית בימי

ההסגר נטמא, דמעמידין הנגע בחזקת שיעור עד שנודע שחסר משיעורו. ועל זה הקשו התוס', מדוע באמת טמא האדם בגלל חזקת הנגע, ולא אומרים שיהיה טהור האדם בחזקת טהור נגד חזקת הנגע, שהרי בדין מקוה שנחסר, חזקת האדם שאין לו רעותא, גדולה יותר מחזקת המקוה שנמצא בה רעותא, דאם היה מקוה שנמדד והיה כשר, ולאחר זמן נמצא חסר, כל מי שטבל בו טמא, דהעמד טמא על חזקתו, ולא אומרים נעמיד המקוה על חזקתו, דחזקת המקוה יש לה רעותא, לכן חזקת האדם גדולה יותר, אם כן גם כאן בנגע, נעמיד האדם על חזקת טהרה, נגד החזקה של הנגע שנמצא בה רעותא שחסרה לאחר שבעה, ולא תירצו את קושייתם, אלו דברי התוס'.

[ונראה כונת המשך חכמה, דהנה כאן בנביא, הולכין אחרי חזקת מעיקרא שלו אפילו שיש לו עכשיו רעותא, והיא יותר חזקה מחזקת איסור, ועל כורחך צריך לומר, דחזקת האדם, אפילו כשיש בה רעותא, היא גדולה יותר מחזקה אחרת, וזה הטעם שאומרים במקוה העמד אדם על חזקתו, שחזקת אדם חזקה יותר מחזקת המקוה. ועל כורחך צריך לומר, דהטעם שטמא בימי הסגר, אינו מפני חזקת הנגע שלא חסר משיעורו, שאפילו אם באמת חסר משיעורו, הבית טמא ומטמא, כיון שטומאה וטהרת הבית תלויה רק בכהן, וכיון שטימא הכהן את הבית אינו נעשה טהור רק על פי הכהן. ולפי זה אין ראייה מנגע שיש חזקה אפילו כשיש רעותא, דכיון שטימא הכהן את הנגע, הוא טמא עד שיטהרנו, וחוזר קושיית התוס' מנלן שחזקה שיש עמה רעותא הוי חזקה, אבל מהכא יש ראייה גדולה שאפילו שיש חזקה עם רעותא הוי חזקה. זה עומק כונתו בס"ד]

ובתוספתא בכורות (ג, יב) תניא "חשוד על עבודת גילולים חשוד על כל מצות שבתורה ולא למפרע אלא מכן ולהבא שנאמר (במדבר טו, כג) "למן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם" ע"כ, פירוש, דכתיב בעובד עבודת גילולים (במדבר טו, כב-כג) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה: את כל אשר צוה ה' אליכם כי משה מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם", דהא דכתיב מן היום כו', ללמד בא, שהעובד עבודת גילולים אינו חשוד למפרע כלל.

[וכונת המשך חכמה נראה, דלפי זה יש ליישב מדוע הש"ס לא לומד מנביא שקלקל דין חזקה, דבנביא איירי שאמר לעבוד עבודת גילולים, וגזירת הכתוב היא שאינו חשוד למפרע, ואפשר שאינו מדין חזקה אלא דין מיוחד בעבודת גילולים, שאינו חשוד למפרע. והטעם נראה בזה, שכל ישראל היו במעמד הר סיני ושמעו אנכי, ולא יהיה, ונקבע בנפשם אמונת היחוד, לכן אין ישראל נחשד למפרע בעבודת גילולים].

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

דבריו הקודמים. וזהו הא הוי תרתי לריעותא, חדא הרי משקר, ועוד דמוקמינין דבר האסור על חזקתו שהוא לא הותר, וצריך עיון. ועיין טורי אבן מגילה פרק ג דף כד, ב ד"ה אף בלבנים לא יעבור, ועיין שם. ועיין חולין דף יו"ד ע"ב, אולי רב אחא בר יעקב יליף מכאן דאזלינן בתר חזקה, ועיין תוספות שם ד"ה ודילמא כו', ודו"ק בכל זה. ועיין תוספתא בכורות פרק ג'.

[כז]

(יג, ו) והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת פי דבר סרה על ה' אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפך מביית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוה ה' אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך:

מדוע אליהו הרג את נביאי הבעל בסייף

(יג, ו) והנביא ההוא או חולם וכו' יומת⁵. פליגי רבי שמעון ורבנן (סנהדרין פד, א) אם בסקילה או בחנק, ובאליהו מצאנו ששחט

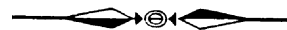
מיתה הכתובה בתורה, דכתיב במלכים א-יח, מ) "וַיִּאמֶר אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים תִּפְשׁוּן אֶת נְבִיאֵי הַבַּעַל אִישׁ אֶל יָדוֹ וְיִתְּפוּשׂוּם וַיִּזְרְדוּם אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים אֶל נַחַל קִישׁוֹן וַיִּשְׁחָטוּם שָׁם" ע"כ. ומבאר המשך חכמה, דהתם לא הרגם מדין נביא שקר, אלא על פי ציוי אחאב המלך, שהיה שם, ומפורש בנביא שכל מה שעשה אליהו הנביא היה ברשותו, שהיה אז שם, ועל פי תורה, המלכות אינה הורגת אלא בסייף, כמבואר בתוספתא (סנהדרין פרק ט), וירושלמי (סנהדרין ז, א) ורמב"ם (סנהדרין יד, ב).

ועל פי זה יתיישב מה שיש להקשות שם בנביא, שלאחר שאליהו הרג את נביאי הבעל, כתוב בפרק יט (א) וַיִּגְד אַחָאָב לְאִיזָבֵל אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהֵי ה' אֲשֶׁר הָרַג אֶת כָּל הַנְּבִיאִים בְּחָרֶב: (ב) וַתִּשְׁלַח אִיזָבֵל מִלְאָךְ אֶל אֱלֹהֵי ה' לֵאמֹר פֹּה יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסֵפוּן פִּי כַּעַת מִתָּר אֲשִׁים אֶת נַפְשִׁי כְּנִפְשׁ אֶחָד מֵהֶם" ע"כ, ויש לדקדק בזה, מדוע חרה אפה, והרי מפורש בכתוב לפני כן, שכל זה היה בהסכמת אחאב המלך, וכמו שאחאב הסכים ורצה זאת, גם איזבל היה לה להסכים לזה, ועוד קשה, מדוע דקדק לומר לה שהרגם "בחרב".

אבל לאור המבואר אתי שפיר, דכיון שאמר לה שהרגם בחרב, והיינו מיתה שהיא על פי המלכות, לכן חרה אפה, שראתה שהרגם מדין המלכות בלי רשותה, והיא היתה המנהגת אז כל הממשלה, לכן חרה אפה, ותשלח כו'.

למפריע. ופירש הגר"א (אדרת אליהו, כאן) דהנבואות שנבא קודם שנבא לעבוד עבודת גילולים תשמע אליו, שאינו נעשה חשוד למפריע. דכאן מיירי במי שהיה קודם מוחזק לנביא אמת, כחנניה בן עזור (ספרי, שם). וצריך עיון, מדוע לא ילפינן (חולין י, ב) מכאן חזקה מן התורה אף על גב דאתרעי, כמו הכא, שהשתא נביא שקר הוא. ובתוספתא (תרומות י, ח. יבמות ט, ב. גיטין ב, יב) יליף חזקה ממה שאינו יוצא הרוצח עד מות הכהן הגדול, ומוקמינן הכהן הגדול על חזקתו שהוא קיים, וצריך עיון, מה ראה, דהא אינו רשאי, ולהחמיר. וצריך לומר, מדמהו דמו של הרוצח להגואל הדם (במדבר לה, כז. מכות יא, ב), אף על פי שאינו יודע אם הכהן הגדול חי באותה שעה, דמוקמינן על חזקתו שהכהן גדול קיים. אבל כל זה היכא דלא איתרעי, אבל היכא דאיתרעי לא ידעינן, ומכאן הלא נוכל למילף לחזקה היכא דאיתרעי. וכפי הנראה שאף אם אמר קודם לעבור על אחת ממצוות האמורות בתורה להתיר לפי שעה, כמו אליהו בהר הכרמל (יבמות צ, ב), ואחרי כן אמר נבואת שקר, גם כן נשמע אל

⁴ תמצית דבריו: הא דכתיב "החלום ההוא", תניא בספרי, דבא למד שאינו חשוד למפריע, ומבאר הגר"א, שמה שניבא לפני שהודח שמע בקולו, ומבאר המשך חכמה, שאפילו ציוה לעבור על אחת ממצוות ה' בהוראת שעה, ולאחר מכן הודח, שמע בקולו עכשיו, על מה שציוה לפני שהודח, כיון דיש לו חזקת כשרות. ומכאן קשה מדוע לא לומד הש"ס בחולין (י, ב), דין חזקה מכאן, דהרי יש רעותא לנביא, שהרי הודח, וכנגדו עוד יש חזקת איסור למצוה שציוה לעבור, ואף על פי שיש תרתי לרעותא הולכין אחר חזקה, ולא מצאנו מקור לזה רק מכאן, ונשאר בצריך עיון.

[כז]

⁵ [כז] (יג, ו) "והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת פי דבר סרה על ה' אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפך מביית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוה ה' אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך" ע"כ, מבואר בכתוב, שנביא שקר במיתה, ונחלקו בזה רבי שמעון ורבנן אם בסקילה או בחנק, ולפי זה יש להקשות, איך הרג אליהו הנביא את נביאי הבעל בסייף, שאינה

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

[כח]

(יג, ו) והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת פי דבר סרה על ה' אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפך מבית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוה ה' אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך:

יש לדקדק, דכבר מפורש לעיל שהנביא יסית לעבוד עבודה זרה, ומה הוא אומר כאן שוב "להדיחך מן הדרך אשר צוה ה'":

(יג, ו) כי דבר סרה כו' להדיחך מן הדרך אשר צוה ה' כו'. בספרי (פסקא פו) אשר צוה, זו מצות לא תעשה⁷. בה, זו מצות עשה. ועיין

זו מצות עשה. אשר צוה ה' אלהיך. זו מצות לא תעשה" ע"כ, ובסנהדרין (צ, א) דרשו כמו הספרי לענין מצות עשה, אבל על מצות לא תעשו, דרשו "בה", זו מצות לא תעשה.

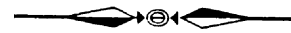
וצריך ביאור מה היא מצות עשה, ומה היא מצות לא תעשה שבעבודת גילולים, שאינו עבודת גילולים ממש. והוא מבואר בגמ' סנהדרין (שם) דמצות עשה הוא עשה דונצתתם (יב, ג) וולהלך מבאר מה הוא הלא תעשה]. ועל פי זה נראה לבאר הא דכתיב בשופטים ב, ז-יג (ז) ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע אשר ראו את כל מעשה ה' הגדול אשר עשה לישראל: (ח) וימת יהושע בן נון עבד ה' בן מאה וצעיר שנים: (ט) ויעבדו אותו בגבול נחלתו בתמנת חרס בהר אפרים מפוזן להר געש: (י) וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבותיהם וינקם דור אחר אחריהם אשר לא ידעו את ה' וגם את המעשה אשר עשה לישראל: ס (יא) ויעשו בני ישראל את הרע בעיני ה' ויעבדו את הבצעים: (יב) ויעזבו את ה' אלהי אבותם המוציא אותם מארץ מצרים וילכו אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיהם וישתחוו להם ויכעסו את ה': (יג) ויעזבו את ה' ויעבדו לבצל ולעשתרות".

דיש לדקדק, דבפסוק ד' כתוב שעבדו את ה' כל ימי יהושע והזקנים, ומשמע שמיד לאחר שמת יהושע והזקנים עזבו את ה', ולאחר מכן כתוב שרק לאחר שמת הדור ההוא, וקם דור חדש, אז עזבו את ה', והוא הרבה שנים לאחר מות יהושע והזקנים, דהדור ההוא, אין זה הזקנים, אלא דור ממש. אבל לאור הבואר אתי שפיר, דהם ב' ענינים, דכל ימי יהושע והזקנים עבדו את ה' בכל דבר, ואחרי מות יהושע והזקנים עברו קצת על דבר ה', אבל לא עבדו עבודת גילולים, אבל לאחר מות הדור ההוא, אז קם דור אחר ויעבדו

את נביאי הבעל (מלכים-א יח, מ), וזה בסייף, וצריך לומר דמדיון המלכות הרגם, והוא עשה על ידי אחאב, כמו שמשמע שכל אשר עשה, היה ברשותו, שהיה אז שם, ולמלכות לא ניתן אלא סייף בלבד, כמבואר בתוספתא (סנהדרין פרק ט), וירושלמי (סנהדרין ז, א) ורמב"ם (סנהדרין יד, ב). ולפי זה אתי שפיר דאמר (מלכים-א, יט, א) ויגד אחאב לאיזבל כו' ואת אשר הרג הנביאים בחרב כו', אז ראתה כי הרגם מדין המלכות בלעדי רשותה, והיא היתה המנהגת אז כל הממשלה, לכן חרה אפה (שם, פסוק ב) ותשלח כו'. וכן במדרש קהלת (פרשה י, ב) קורא על זה סכלות מעט (קהלת י, א), משום שהיה שלא על פי דעת תורה. ודו"ק⁶.

ועל פי יתבאר היטב הא דאיתא במדרש קהלת (פרשה י, ב) על הכתוב (קהלת י, א) "יקר מחקמה מפבוד סכלות מעט", וז"ל "יקר מחכמה ומכבוד, מחכמה זו תורה, ומכבוד זו נבואתו של אליהו, סכלות מעט (שם) ויורידם אליהו אל נחל קישון וישחטם". עכ"ל המדרש. דיש לדקדק, מדוע מעשה דאליהו הוא סכלות מעט. אבל לאור המבואר אתי שפיר, משום שהרגם בסייף ולא על פי מיתת בית דין, ולא היתה הריגתם על פי דעת תורה. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁶ תמצית דבריו: יש לדקדק, מדוע אליהו הנביא הרג את נביאי הבעל בסייף, והא נחלקו במשנה אם מיתת נביא שקר בסקילה או בחנק, אבל הכל מודים שאינו בסייף. והביאור בזה, שהיה זה על פי הסכמתו של אחאב המלך, והרגם מדין המלכות, והמלכות אינה הורגת אלא בסייף, ועל פי זה יתיישב כמה ענינים כמבואר בפנים.

[כח]

⁷ [כח] (יג, ו) והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת פי דבר סרה על ה' אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפך מבית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוה ה' אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך" ע"כ, ויש לדקדק, כיון דכתיב לעיל (פסוק ג) "ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם", הרי מפורש מה מדיח הנביא ההוא, ומדוע חוזר הכתוב ואומר שוב "להדיחך מן הדרך אשר צוה ה' אלהיך ללכת בה" ע"כ. ותירצו בספרי (פיסקא פו) וז"ל "להדיחך מן הדרך.

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

תמצא בשופטים סימן ב שמלאך ה' אמר להם ואומר כו' ואתם לא תכרתו ברית ליושבי הארץ כו' מזבחותיהם תתוצון מה זאת עשיתם כו', הרי דלא תעשה שלא לכרות להם ברית, ועשה דונתצתם את מזבחותם, על זה אמר משה, שיסורו מן הדרך, וכן כאן, כי כתיב להדיחך מן הדרך הוא מצות עשה ולא תעשה, עשה דונתצתם, ולא תעשה של לא תכרות להם ברית, וכריתת ברית דשבעה אומות הוא מצות לא תעשה דעבודת גילולים, וכמו שכתבו תוספות עבודת גילולים דף כ, א סוף דיבור המתחיל דאמר קרא, וכן הוא אומר (שופטים ב, ב) ואתם לא תכרתו ברית ליושבי הארץ הזאת. ועיין לחם משנה פרק ו' מהלכות מלכים בזה. ודו"ק בכל זה⁸.

הנה יש כאן לא תעשה שלא לכרות ברית לשבעת העמים, ועשה של ונתצתם את מזבחותם, ועל זה אמר משה שיסורו מן הדרך, וכן כאן, כי כתיב להדיחך מן הדרך הוא מצות עשה ולא תעשה, עשה דונתצתם, ולא תעשה של לא תכרות להם ברית, וכריתת ברית דשבעה אומות הוא מצות לא תעשה דעבודת גילולים, וכמו שכתבו תוספות עבודת גילולים דף כ, א סוף דיבור המתחיל דאמר קרא, וכן הוא אומר (שופטים ב, ב) ואתם לא תכרתו ברית ליושבי הארץ הזאת. ועיין לחם משנה פרק ו' מהלכות מלכים בזה. ודו"ק בכל זה. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁸ תמצית דבריו: יש לדקדק, דכבר מפורש לעיל, שהנביא יסית לעבוד עבודה זרה, ומה הוא אומר כאן שוב "להדיחך מן הדרך אשר צוך ה'". והביאור בזה דהם ב' ענינים, יש לעבוד עבודה זרה ממש, ויש עשה דעבודה זרה, שהוא לנתץ את מזבחותם, ויש לא תעשה, שלא לכרות ברית עם עובדי עבודה זרה. וכאן בא לפרש, שאפילו שלא מסית הנביא לעבוד עבודה זרה ממש, רק שלא לנתוץ את המזבחות, או לכרות ברית לשבעת העמים. ועל פי זה יתיישב היטב הפסוקים בפ' וילך, ובספר יהושע, כמבואר בפנים.

סוף הנחנקין (סנהדרין צ, א) גרסא אחרת. ואיזהו עשה יש בעבודת גילולים, מפרש בגמרא (שם) עשה דונתצתם. ונראה, משום דבשופטים (ב, ז-יג) אמר, ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע והזקנים כו' וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבותיו כו', ופירושו, שכל ימי יהושע והזקנים עבדו את ה' בכל דבר, ואחרי מותו עברו קצת, אבל לא עבדו עבודת גילולים, וכאשר נאסף הדור ההוא, אז קם דור אחר ויעבדו עבודת גילולים, וכן אמר משה (דברים לא, כט) כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך כו', שיסורו מן הדרך תיכף אחרי מותו [רצונו לומר לאחר מות הזקנים, שתלמידו חשוב כאילו הוא חי (רש"י, שם)]. וקראת כו' באחרית הימים כי תעשו כו', זה יהיה באחרית הימים. ונתבונן, במה סרו מן הדרך תיכף אחרי מות הזקנים,

עבודת גילולים.

ועל פי זה גם יתבאר הא דאמר משה רבינו ע"ה (דברים לא, כט) "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני ה' להקעיסו במעשה ידיכם" ע"כ, ויש לדקדק, דבתחלה אמר שמיד לאחר מותו ישחיתון, ולאחר מכן אמר באחרית הימים יעשו הרע בעיני ה', אבל לאור המבואר, כונת משה רבינו ע"ה, שלאחר מותו יעברו קצת על דברי ה', והיינו לאחר מות יהושע והזקנים, שכל זמן שיהושע והזקנים, שלמדו תורה ממשה רבינו (עירובין נד, ב) נראה היה למשה כאילו הוא חי, כמו שכתב רש"י (שם) "אחרי מותי כי השחת תשחיתון - והרי כל ימי יהושע לא השחיתו, שנאמר (יהושע כד, לא) ויעבדו בני ישראל את ה' כל ימי יהושע, מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, שכל זמן שיהושע חי נראה למשה כאלו הוא חי" עכ"ל, אבל לאחר שימותו הדור ההוא, באחרית הימים, אז יעבדו עבודה זרה.

והנה יש להתבונן, במה סרו מן הדרך תיכף אחרי מות הזקנים, דהנה כתיב בשופטים ב, א-ה "א ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבכים ס ויאמר אעלה אתכם ממצרים ואביא אתכם אל הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם ואמר לא אפר בריתי אתכם לעולם: (ב) ואתם לא תכרתו ברית ליושבי הארץ הזאת מזבחותיהם תתצון ולא שמעתם בקולי מה זאת עשיתם: (ג) וגם אמרתי לא אגרש אותם מפניכם והיו לכם לצדים ואלהיהם יהיו לכם למוקש: (ד) ויהי כדבר מלאך ה' את הדברים האלה אל כל בני ישראל וישאו העם את קולם ויכבו: (ה) ויקראו שם המקום ההוא בכים ויזבחו שם לה'".

[כט]

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

להדיח מן הדרך אשר צוה ה' אלהיך ללכת בה ובערת הרע
מקרבך:

מדוע נקראת התפלה פדיון, ותורה לא נקראת פדיון

(יג, ו) המוציא אתכם מארץ מצרים והפדך וכו'.⁹ עיין ביאור
הגר"א באדרת אליהו (כאן), ענין נפלא על (ישעיה נ, ב) מדוע

והנה חז"ל אמרו ברכות (ו, ב) "אמר רבי יוחנן, בשעה שהקדוש ברוך הוא
בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס, שנאמר מדוע באתי
ואין איש קראתי ואין עונה" ע"כ. ועל פי זה, ועל פי דרכו לעיל, ממשיך
הגר"א ומבאר את כל הדקדוקים.

וז"ל "וכן נאמר בישעיה (נ, ב) 'הקצור קצרה ידי מפדות ואם אין בי כח
להציל'. ידי מפדות, הוא גאולה שעל ידי פדיון, כמו במרדכי, שניתן המן
תחתיו, ובמצרים ניתנו בכוריהם, תחת בכורי ישראל, לכך אמר לשון פדיון.
ואם אין בי כח, הוא גאולה בלי פדיון, והוא ביד חזקה, ולמעלה כתיב
(ישעיהו, שם) מדוע באתי ואין איש. זו תפלה, כשהקב"ה בא לבית הכנסת
ולא מצא עשרה מיד הוא כועס (ברכות ו, ב). קראתי. זו תורה, כאמור
במשלי (א, כ) חכמות בחוץ תרונה, ברחובות תתן קולה. ואין עונה, כי
בתורה לא צריך עשרה, ולכך כתיב כאן קראתי, ובתפלה כתיב באתי. וכאן
כתיב עונה, ובתפלה כתיב ואין איש, ולכך אמר הכתוב, הקצור קצרה ידי
מפדות, הוא כנגד תפלה. ואם אין בי כח וגו' כנגד תורה, שתורה גדולה
מתפלה" עכ"ל קדשו.

תוכן דבריו, דהפסוק מחולק לשני חלקים, מתפלה ותורה, שאומר ה' מדוע
באתי לבית הכנסת ולא מצאתי עשרה מתפללים, וקראתי ללמוד תורה, ואין
עונה ללמוד. ועל שני חלקים אלו הוא המשך הכתוב, הקצרה ידי מפדות -
על ידי תפלה, ואם אין כח בידי להציל - על ידי התורה. וטעם שינויי הלשון,
כי ביאה הוא למקום הומה באנשים, וזה תפלה שצריך מנין, כמו שאמרו
חז"ל, ועל זה הוא המשך הקצרה ידי מפדות, כי תפלה הוא פדיון, ועל
התורה הוא אומר ואם אין בי כח להציל על ידי התורה. ועל פי זה מיושב
כל הדקדוקים.

אבל דבר אחד לא ביאר הגר"א, מה ענין תפלה שהוא בגדר פדיון, ותורה
בגדר הצלה, זה בא רבינו לבאר.

ומבאר רבינו, דהנה יש שני קדושות, קדושת דמים וקדושת הגוף. וקדושת
דמים יכולה להיות רק לזמן, ולהפקע לאחר זמן בכדי, כגון שאומר על עולה
שיהיה שלושים יום עולה, ושלושים יום שלמים, כמבואר בנדרים (כט, א),
שאם אמר לדמים מהני, אבל אם אמר קדושת הגוף לזמן לא מהני, דקדושת

[כט]

(יג, ו) וְהִנְבִּיא הַהוּא או חֵלֶם הַחֲלוּם הַהוּא יוֹמֵת פִּי דְבַר סָרָה עַל
ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפְדָּךְ מִבֵּית עֲבָדִים

⁹ [כט] [מכיון שרבינו מייסד את דבריו על הגר"א, שמבאר פסוק זה, ראינו
צורך להביא את דברי הגר"א ולבארם, כמו שכתב רבינו "לענין בדבריו
הנעימים"].

(יג, ו) "וְהִנְבִּיא הַהוּא או חֵלֶם הַחֲלוּם הַהוּא יוֹמֵת פִּי דְבַר סָרָה עַל ה' אֱלֹהֵיכֶם
הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפְדָּךְ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדִּיחַ מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
צִוָּךְ ה' אֱלֹהֵיךְ לְלַכֵּת בָּהּ וּבְעִרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ" ע"כ, ויש לדקדק: א. מהו כפל
הלשון המוציא כו והפדך כו. ב. מהו לשון מוציא ומהו לשון פדיון. ג.
מדוע על פדיון כתוב בית עבדים, ועל יציאה כתוב ממצרים.

וכבר עמד בכל זה הגר"א, וכתב באדרת אליהו וז"ל "המוציא אתכם מארץ
מצרים והפדך מבית עבדים. שב' גאולות היה ביציאת מצרים, אחד בלילה,
והוא אתחלתא דגאולה, שאמר משה לפרעה בלילה אם תרצה לפטור מיד
מן המכות, אמור להם בני חורין אתם. ולמחרת, בעצם היום יצאו ממצרים
ביד רמה. ועל גאולת לילה היה פדיון של ישראל ממכת בכורות, כמו
שכתוב כל בכוריהם הרגת, ובכורך גאלת. וגאולה של יום הוא ביד רמה
בחזקה. לכך אמר, המוציא אתכם ממצרים, והוא ביום, וזהו המוציא, בעל
כרחם. והפדך, הוא גאולת לילה, שנתנו פדיון" עכ"ל קדשו של הגר"א.

ועכשיו מיושב היטב כל הדקדוקים, דהכפל לשון בא ללמד שהיו שני
גאולות, בלילה מן השעבוד, וביום שיצאו ביד רמה, ומיושב דקדוק א'. ולכן
כתוב על גאולת יום יציאה, שהיא ביד רמה, ובכח, ועל גאולת לילה פדות,
כי היה בה פדיון בכורות המצרים תמורת בכור ישראל, ומיושב דקדוק ב'.
ולכן על גאולת יום שהיתה ביד רמה ממצרים כתוב יציאה ממצרים, ועל
גאולת הלילה שנפדו מעבדות כתוב לשון בית עבדים, שנפדו בלילה
משעבוד. ומיושב הכל.

ועל פי דרכו מיישב הגר"א הא דכתיב בישעיהו (נ, ב) "מִדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין
אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנָה הַקָּצוֹר קָצְרָה יְדֵי מִפְדוּת וְאֵם אֵין פִּי כַח לְהַצִּיל". הנה
ה' יתברך אומר שיש בידו להציל אותנו, אבל אנחנו מתרחקים ממנו. אבל
יש לדקדק: א. מהו כפל הלשון באתי כו' קראתי כו'. ב. מדוע כתוב לשון
ביאה ולשון קריאה. ג. מדוע כתוב כפל הלשון קצרה ידי מפדות כו' וכח
להציל, ומהו הלשון פדיה והצלה.

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

על פי שאין שווי, כמו חלב של נותר שאין שוה כלום, ואף על פי כן מעל, כמו שכתב תוספות ישנים בכריתות (יג, ב ד"ה ואשם). יעויין שם ודו"ק¹⁰.

באתי ואין איש, קראתי ואין עונה כו', כי תפילה הוא בגדר פדיון, ותורה בגדר הצלה, יעויין שם דבריו הנעימים. ויש להסביר דבריו על פי מה דחזינא (נדרים כט, א) דקדושת דמים נמשך בזמן, לא כן קדושת הגוף לא פקע. וניחזי, דקדושת הגוף אם משועבד או ממושכן הדבר, מפקיע מידי שעבוד, אבל בקדושת דמים אין מפקיע מידי שעבוד (גיטין מ, א עיין ברש"י), לכן תפילה בגדר חיי שעה [שבת י, א], ולכך לא הוה רק קדושת דמים, שאינו חל על עצם הנפש, לכן מידי שעבוד אינו מפקיע רק על ידי פדיון, היינו תפילה עם תשובה וצדקה, אבל תורה שהיא חיי עולם, ודבוקה אל הנפש בעצמו, גם בהעדר החומר, מפקיע מידי שעבוד בלא פדיון, וזה מה שקדושת דמים חל על החומר, לכן חמץ במועד לא מעל, שאין עליו שווי, אבל קדושת הגוף, אף

האוכל חמץ של הקדש במועד, היינו בפסח, לא מעל, כיון שאין לו שום שוויות, ולא נהנה הנאה של שוויות ממון מהקדש. והקשו התוס' ישנים בכריתות (יג, א ד"ה ואשם), על הא דתנן בכריתות (שם) שאם אכל נותר חייב אשם מעילה, והא הנוותר לא שווי מידי, ומאי שנא מחמץ של הקדש. ותירצו וז"ל "התם [בחמץ] בקדושת דמים, דלא נחת עליו קדושת הגוף, וכשנאסר בהנאה אינו שווה פרוטה, ולא נהנה מן ההקדש שוה פרוטה" עכ"ל. ודבריהם לא מובנים. אבל לאור המבואר אתי שפיר, דחמץ של הקדש, הוא רק קדושת דמים, וכיון שקדושת דמים אינה מהות של קדושה, והיא חלה גם על חומר, לכן אין חיוב מעילה, רק אם יש לו הנאה של ממש בשוה פרוטה, כי לא נהנה ממהות של הקדש, ולכן לא מעל בחמץ של הקדש, שכיון שהוא חל על חומר ואינו שוה פרוטה, לא נהנה מהקדש, אבל נותר, הוא קדושת הגוף, וכיון שהוא מהות הקדושה, אפילו שאין שווה פרוטה חייב מעילה, כי במציאות הוא הקדש. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

¹⁰ תמצית דבריו: מדוע נקראת התפלה פדיון, ותורה לא נקראת פדיון. כיון שהשפעת התפלה על האדם, להוציאו מידי יצרו ומידי החומר, אינה אלא כקדושת דמים שלא מפקיעה מידי שעבוד, אלא בתוספת של פדיון, לכן צריך להוסיף לתפלה, תשובה וצדקה, אבל התורה שהיא חיי עולם, ומקדש את הגוף בקדושת הגוף, אינה צריכה תוספת של צדקה וכדו', לכן אינה נקראת פדיון. ועיין בפנים באריכות ביאור נפלא בכל וכמה ענינים.

הגוף אינה פוקעת, ולכן מבואר בגיטין (מ, א) ובעוד מקומות, דהקדש מפקיע מידי שעבוד, ומבואר ברש"י שם, דדוקא הקדש הגוף מפקיע מידי שעבוד, דכיון שקדושת הגוף אינה יכולה להפקע, אם מיחל קדושת הגוף על החפץ פקע שיעבוד ממנה, אבל הקדש דמים אינו מפקיע מידי שעבוד, ואם רוצה להחל קדושת דמים על חפץ שהוא משועבד, צריך לפדותו, ואז יכול להחל עליו קדושת דמים.

ועל פי זה יש לבאר כונת הגר"א, דהנה, האדם שמשועבד ליצרו ולחומר, אם רוצה לצאת מידי שיעבוד זה, אינו יכול לצאת על ידי שיקדש את עצמו בקדושת דמים בלבד, דקדושת דמים אינו מפקיע מידי שיעבוד, אלא אם יוסיף לקדושת הדמים גם תוספת של פדיון, אבל אם יקדש את עצמו בקדושת הגוף, אז יפקע מידי שיעבוד אפילו בלא תוספת פדיון.

והנה חז"ל אמרו (שבת י, א) שתפלה היא חיי שעה, ועומק כונתם, שקדושת התפלה היא קדושה לזמן, ואינה קדושה שנשארת לתמיד, והיא כקדושת דמים, ומי שמתפלל, מקדש את עצמו בקדושה לזמן, שהיא קדושת דמים, שאין בכוחה בלבד להוציא את האדם מידי שיעבוד ליצרו, אלא בתוספת פדיון של תשובה וצדקה, אבל המקדש את עצמו על ידי התורה, הוא מקדש את עצמו בקדושת הגוף, כיון שהתורה שהיא חיי עולם, היא דבוקה בנפש בעצמו, גם בהעדר החומר, מפקיע מידי שעבוד בלא פדיון.

ובזה מבואר היטב כונת הגר"א, מדוע תפלה נקראת פדיון, כי היא צריכה תוספת של פדיון להוציא את האדם מידי שיעבוד ליצרו, מה שאין כן קדושת התורה.

ועל פי ביאור זה, יתיישב עוד דבר נפלא. דהנה איתא בפסחים (כט, א),